

BOEKEN DIE GESCHIEDENIS SCHREVEN

KASPER VAN OMMEN & GARRELT VERHOEVEN

BOEKEN DIE GESCHIEDENIS SCHREVEN

Athenaeum—Polak & Van Gennepe
Amsterdam 2022

Copyright © 2022 de respectievelijke auteurs /
Athenaeum—Polak & Van Gennep,
Weteringschans 259
1017 xJ Amsterdam

Omslag en boekverzorging studio frederik de wal
Omslagbeeld Detail van de Leidse universiteitsbibliotheek in de
voormalige Faliède Bagijnkerk, 1610. Gravure door Claes Jansz
Visscher, afkomstig uit de collectie van de Universitaire
Bibliotheken Leiden

ISBN 978 90 253 1479 8
NUR 615

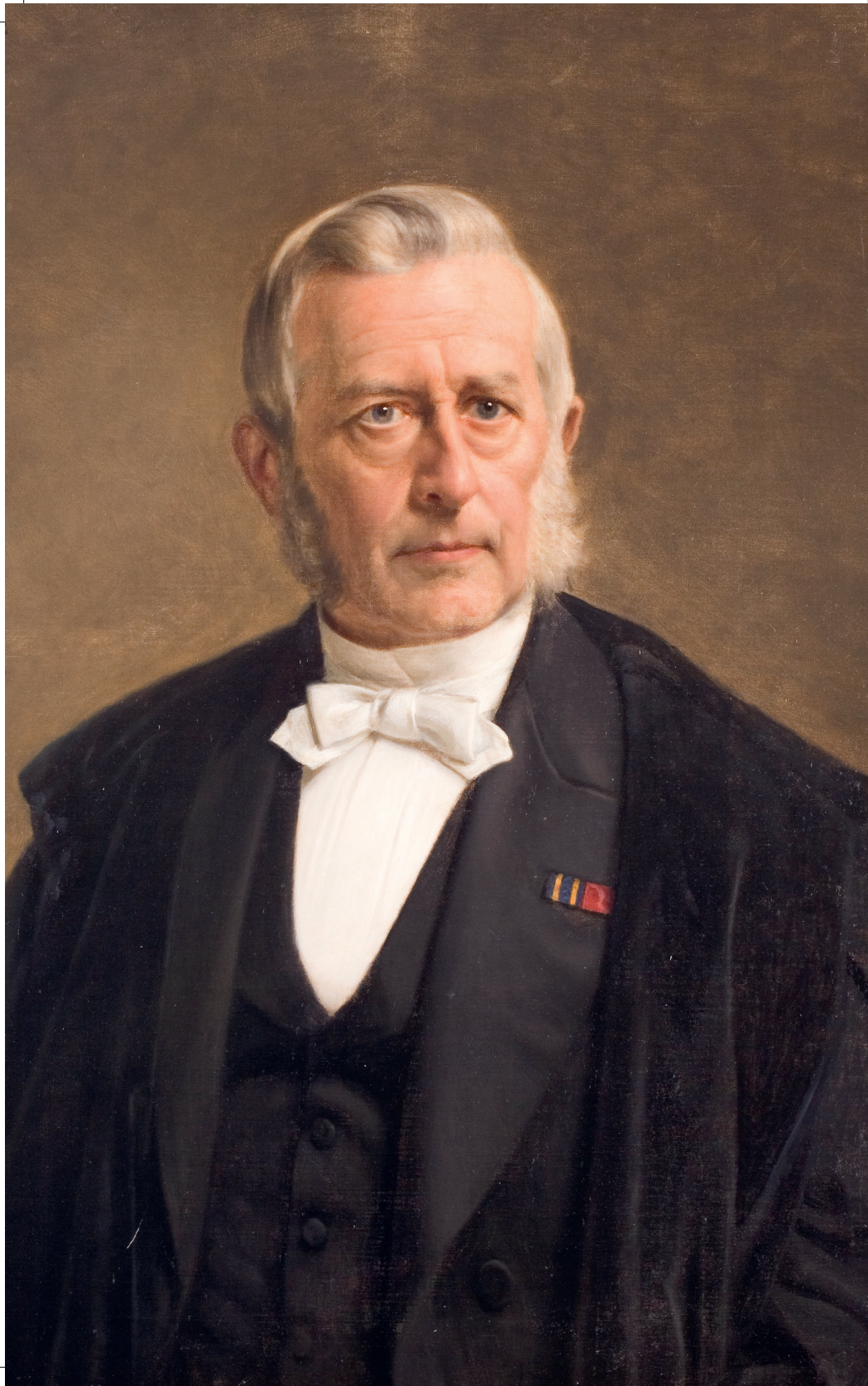
INHOUD

- 11 Carel Stolker, Voorwoord: Bolwerk van de vrijheid
- 15 Els M. Jacobs, De beste stuurliu varen op zee
Lucas Jansz Waghenaer – Spieghel der Zeevaert, Leiden 1584-1585
- 23 Kasper van Ommen, Einstein van de zestiende eeuw
J.J. Scaliger – Opus de emendatione temporum, castigatius & multis partibus auctius [...], Leiden 1598
- 33 Jan Waszink, Internationaal zeerecht
Hugo Grotius – Mare Liberum sive de iure quod Batavis competit ad Indicana commercia, Leiden 1609
- 41 Erik-Jan Bos, Sterke staaltjes van de menselijke rede
René Descartes – Discours de la méthode, Leiden 1637
- 51 Anna-Luna Post, Waarnemingen en experimenten
Galileo Galilei – Discorsi e dimostrazioni matematiche, Leiden 1638
- 59 Pieta van Beek, 'De bequaemheid des Vrouwlijcken Geslaghts'
Anna Maria van Schurman – Dissertatio de ingenii muliebris ad doctrinam et meliores litteras aptitudine, Leiden 1641
- 67 Mariana Françoza, De langdurige impact van een kortstondige kolonie
Willem Piso en Georg Markgraf – Historia naturalis Brasiliae: in qua non tantum plantae et animalia, sed et indigenarum morbi, ingenia et mores describuntur et iconibus supra quingentas illustrantur, Leiden en Amsterdam 1648

- 77 Arnoud Vrolijk, De Sleutel tot de Oriënt
Jacobus Golius – Lexicon Arabico-Latinum, Leiden 1653
- 87 Marika Keblusek, Alles in één kamer
Ole Worm – Museum Wormianum, seu historia rerum rariorum, Leiden 1655
- 97 Dirk-Jan de Kooter, De Statenvertaling als gedeelde erfenis
Paulus Aertsz van Ravesteyn – Biblia, dat is: De gantsche H. Schrifture, vervattende alle de canonijcke Boecken des Ouden en des Nieuwen Testaments [...], Leiden 1637
- 107 Fokko Jan Dijksterhuis, De perfecte klok
Christiaan Huygens – Horologium Oscillatorium, Parijs 1673
- 117 Mart van Lieburg en Henk Punt, Een medisch leerboek van wereldformaat
Herman Boerhaave – Institutiones medicae, Leiden 1707
- 125 Gerda van Uffelen, Het overzicht van alles: een groots idee
Carolus Linnaeus – Systema Naturae, sive regna tria naturae systematica proposita per classes, ordines, genera, et species, Leiden 1735
- 137 Karwan Fatah-Black, Een strijd op twee fronten
Jacobus Capitein – De servitude, libertati christianae non contraria, Leiden 1742
- 145 Pancras C.W. Hogendoorn, De volmaakte verbeelding van het menselijk lichaam
Bernhard Siegfried Albinus – Tabulae sceleti et musculorum corporis humani, Leiden 1747

- 153 Ruurd Binnert Halbertsma, Een lofrede op de archeologie
Caspar Jacob Christiaan Reuvens – De Laudibus Archaeologiae, Leiden 1818
- 163 Kuniko Forrer, Blik op het Verre Oosten
Philipp Franz von Siebold – Nippon. Archiv zur Beschreibung von Japan und dessen Neben- und Schutzländern Jezo mit den südlichen Kurilen, Krafto, Koorai und den Liukiu-Inseln 1832-1852, Leiden 1832
- 173 Wim Voermans, De onwrikbaarheid van het grootste gelijk
Johan Rudolph Thorbecke – Bijdrage tot de herziening der Grondwet, Leiden 1848
- 181 Wim van den Doel, 'Niet alleen boeken als getuige'
Christiaan Snouck Hurgronje – Bilder aus Mekka, Leiden 1888-1889
- 191 Rick Honings, De eerste Indonesische doctor
Hoesein Djajadiningrat – Critische beschouwing van de Sadjarah Bantën, Haarlem 1913
- 201 Dirk van Delft, Einstein en de gekromde ruimtetijd
Typoscript met aantekeningen van Albert Einstein – gepubliceerd in *Zeitschrift für Mathematik und Physik*, Leipzig 1914
- 211 Sjoerd van Faassen, Radicale zuivering in de kunst
De Stijl. Maandblad voor de moderne beeldende vakken, 1917-1932
- 221 Anton van der Lem, Een uitbundig boek uit het kalme Leiden
Johan Huizinga – Herfsttij der Middeleeuwen, Haarlem 1919

- 229 Carl Haarnack en Garrelt Verhoeven, Manifest
in rooffdruk
*Anton de Kom – Wij slaven van Suriname, Gestencilde
nadruk van de eerste druk van het boek uit 1934,
gemaakt door Surinaamse studenten in Leiden op
basis van het exemplaar uit de Universiteitsbibliotheek,
Leiden 1963*
- 237 Nicoline van der Sijs, *À la recherche du temps perdu:*
het WNT als Nederlands taalmuseum
*Matthias de Vries – Woordenboek der Nederlandsche
Taal, Den Haag en Leiden 1882-1998; Aanvullingen, 2001*
- 245 Dirk Engberts, Tussen leven en dood
*H.A.H. van Till-d'Aulnis de Bourouill – Medisch-
juridische aspecten van het einde van het menselijk leven,
Deventer 1970*
- 253 Pieter Slaman, Epiloog: De geleerde stad
- 261 Over de auteurs
- 269 Personenregister
- 275 Trefwoordenregister

NICOLINE VAN DER SIJS

À LA RECHERCHE DU TEMPS PERDU: HET WNT ALS NEDERLANDS TAALMUSEUM

237

Matthias de Vries - *Woordenboek der Nederlandsche Taal.*

Den Haag en Leiden, 1882-1998; *Aanvullingen*, 2001

In het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, dat na de val van Napoleon in 1815 werd gevormd uit de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden, was het Nederlands de administratieve taal van het rijk. Het idee van 'één land, één taal' paste naadloos binnen de negentiende-eeuwse staatsvorming en het groeiende nationalisme. Na de Belgische afscheiding in 1830 kreeg in België echter het Frans in alle officiële domeinen de overhand op het Nederlands. Dat resulteerde in het ontstaan van de Vlaamse Beweging: een culturele beweging die de emancipatie van de Vlaming met zijn eigen taal en cultuur ter hand nam, en die als motto 'de tael is gantsch het volk' droeg. In de beginperiode vond binnen de Vlaamse Beweging een richtingstrijd plaats tussen de *particularisten*, die een eigen Vlaamse norm nastreefden, en de *integrationisten*, die zich op

Portret van Matthias de Vries door Johan Heinrich Neuman, 1892

de Noord-Nederlandse taalnorm wilden richten. Die laatsten wonnen het pleit. Dat leidde ertoe dat Nederlandse en Vlaamse taalgeleerden vanaf 1849 gezamenlijke plannen gingen smeden tijdens tweejaarlijkse Taal- en Letterkundige Congressen voor Zuid en Noord. Hun eerste, grootse plan was de vervaardiging van een wetenschappelijk woordenboek van het Nederlands.

Het WNT als bindmiddel

Dat woordenboek moest onder andere dienen om ‘de eenheid van taal in Noord en Zuid’ concreet gestalte te geven. Als voorbeeld dienden het *Deutsches Wörterbuch*, waarmee de gebroeders Grimm in 1838 waren begonnen, en de *Oxford English Dictionary*, waarover sinds 1844 werd nagedacht (het werk eraan startte in 1857).

Een commissie onder leiding van de Nederlandse taalkundige Matthias de Vries schreef in 1851 een *Ontwerp* voor het woordenboek. Het woordenboek zou de historische woordenschat van het Nederlands beschrijven vanaf 1637, het jaar waarin de Statenbijbel werd gepubliceerd. Er zouden alleen beschaafde en bekende woorden in worden opgenomen, geen verouderde woorden of betekenissen, geen dialectwoorden, alleen ingeburgerde leenwoorden en zeker geen barbarismen. De Vries zou dit woordenboek graag de titel *Nederlandsch Taalmuseum* hebben gegeven, maar dat was helaas onmogelijk: het was immers in strijd met de uitgangspunten om ‘in den titel van een werk, aan de Nederlandsche taal gewijd, een vreemd woord te gebruiken’. Het werd *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, later familiair afgekort tot WNT.

Spelling

Bij de samenstelling van het woordenboek diende zich direct een belangrijke vraag aan: in welke spelling zou de tekst worden gesteld? In Nederland had de spelling van Siegenbeek een officiële status, maar een alternatieve spelling van Bilderdijk was ook populair. In België was sinds 1844 de zogenoemde Commissiespelling van kracht: een compromisspelling die een einde had gemaakt aan de spellingoorlog die tussen 1836 en 1844 had gewoed tussen integrationisten en particularisten.

Al tijdens het eerste Taal- en Letterkundige Congres in Gent besloten de taalgeleerden dat er voor het woordenboek een nieuwe spelling moest worden ontworpen. De Vries, inmiddels hoogleraar in Leiden, en de Leidse leraar Nederlands L.A. te Winkel namen die taak op zich. In 1863 publiceerden ze *De grondbeginselen der Nederlandsche spelling. Regeling der spelling voor het Woordenboek der Nederlandsche Taal* en in 1866 de *Woor-denlijst voor de spelling der Nederlandsche taal*.

Hoewel de nieuwe spellingregeling eigenlijk alleen bedoeld was voor het WNT, werd ze al in 1864 in België officieel ingevoerd; in Nederland duurde dat tot 1883. Vanaf dat moment hebben de twee landen een gemeenschappelijke spelling, en beslissingen over aanpassingen en aanvullingen worden gezamenlijk genomen.

Hindernissen

In september 1864 rolde de eerste aflevering van het WNT in de nieuwe spelling van de pers. Ondanks het grote optimisme van De Vries, die aanvankelijk geschat had dat het hele woordenboek wel in een jaar of drie kon worden samengesteld, verscheen het eerste deel A-Ajuin pas in 1882. Dat deel bevatte ook een uitgebreide inleiding van De Vries, die eindigt met: 'Wie het doel wil, moet ook de middelen willen.' Met *middelen* bedoelde De Vries heel plat de financiën, want de subsidiekraan was op dat moment al een keer dichtgedraaid door de Tweede Kamer.

Hiermee waren eind negentiende eeuw al de twee grote en samenhangende problemen aan het licht gekomen waarmee de volgende generaties WNT-redacteurs de hele twintigste eeuw worstelden: geldgebrek en vertraging. Met vooruitziende blik citeerde De Vries al in 1882 de zeventiende-eeuwse schrijver Jacob Cats: 'Met wijsheyt kiezen, / Geen moet [moed] verlie-sen, / Maer staêgh volherden: / Soo sal 't eens werden [worden].'

Dat het woordenboek uiteindelijk in 1998 – na 147 jaar – succesvol is afgerond, is voor een belangrijk deel te danken aan de oprichting van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie in 1967. De belangrijkste taak van dit Leidse instituut was te zorgen voor de voltooiing van het WNT. Dat lukte door profes-

sionalisering, uitbreiding van de staf en de inzet van de computer. Het resultaat mocht er zijn: het WNT is, gemeten naar aantal pagina's, het grootste woordenboek ter wereld. De veertig banden bevatten 400 000 trefwoorden, waarvan zo'n 95 000 hoofdtrefwoorden, en ongeveer 1,7 miljoen citaten. In 2001 werden nog *Aanvullingen* gepubliceerd in drie banden.

Voortschrijdend inzicht

Naast de trage voortgang en de hoge kosten van het WNT was er door de gehele ontstaansperiode heen nog een derde, inhoudelijk punt van kritiek. Dat betrof het opnamebeleid, zowel van trefwoorden als van citaten. In de beginperiode, toen er nota bene nog een strenge ballotage gold voor opname in het WNT, vonden sommigen het beleid te laks. Zo wond S.J.E. Rau zich er in 1865 over op dat er citaten waren opgenomen uit de *Gedichten* van de Schoolmeester, die in zijn ogen 'der eere onwaardig' waren voor een woordenboek van het kaliber van het WNT. Latere criticasters vonden dan weer dat er méér moest worden opgenomen in het WNT. Zij wezen, niet ten onrechte, op het ontbreken van heel normale trefwoorden als *februari* – niet toevallig een trefwoord uit deel C-Fuut van redacteur J. Knuttel, dat vanwege de vele missers door insiders wel deel C-Flut wordt genoemd. De Vlamingen klaagden bovendien dat er te weinig Vlaamse bronnen werden opgenomen.

Gelukkig hebben de vier generaties redacteurs na De Vries en Te Winkel zich niet zoveel aangetrokken van de aanvankelijke beperkingen die De Vries aan het woordenboek had opgelegd. Zo verlegden ze het begin- en eindpunt, zodat het woordenboek nu in principe loopt van ongeveer 1500 tot 1976. Ook namen ze ruimhartig verouderde woorden en betekenissen, niet-standaardwoorden en leenwoorden op. Juist dit type woorden maakt het WNT tot een onmisbaar hulpmiddel voor iedereen die oudere Nederlandse teksten wil lezen, begrijpen of hertalen: dergelijke woorden zijn veelal in geen enkele andere bron dan het WNT te vinden.

Titelpagina van het eerste deel van het WNT met de letter A tot en met Ajuin. Den Haag, Leiden, 1882

WOORDENBOEK
DER
NEDERLANDSCHE TAAL.

INLEIDING.

EERSTE DEEL.

A—AJUIN.

BEWERKT DOOR

M. DE VRIES EN L. A. TE WINKEL.

'S-GRAVENHAGE EN LEIDEN,
M. NIJHOFF, A. W. SIJTHOFF, HENRI J. STEMBERG.

BATAVIA,
KOLFF & COMP.

BRUSSEL, GENT,
C. MUQUARDT, W. ROGGHÉ.

KAAPSTAD,
J. C. JUTA.

1882.

Ook de adviezen van De Vries over het toevoegen van etymologische informatie hebben de volgende generaties redacteurs gelukkig aan hun laars gelapt. De Vries stelde in 1882: ‘Etymologische onderzoekingen behooren in het Woordenboek niet te huis.’ De burgerlijke ongehoorzaamheid van de volgende redacteurs heeft ertoe geleid dat het WNT uiteindelijk een schat aan etymologische informatie bevat, waar geïnteresseerden en etymologische onderzoekers nog dagelijks hun voordeel mee doen.

Mede door de toevoegingen die De Vries níét had voorzien, is het WNT een belangrijke bron geworden voor alle volgende verklarende Nederlandse woordenboeken. Met name het woordenboek van Van Dale is duidelijk schatplichtig aan het WNT, waaruit het veel dialectwoorden, betekenissen en inmiddels verouderde trefwoorden heeft overgenomen. Heel gek is dat overigens niet, want WNT-redacteurs als D. Geeraerts, G. Geerts, H. Heestermans, C. Kruyskamp en F. de Tollenaere hebben óók meegewerkt aan de Grote Van Dale.

Een nieuw digitaal leven

Het omvangrijke gedrukte WNT werd aanvankelijk slechts door een beperkte groep professionals benut. Het computertijdperk bracht echter veel nieuwe gebruikers en gebruiksmogelijkheden: in 1995 verscheen het (toen nog niet voltooide) WNT op cd-rom, in 2003 kwam het volledige woordenboek op een nieuwe cd-romrelease beschikbaar en sinds 2007 is het WNT voor iedereen toegankelijk via gtb.ivdnt.org.

De digitale zoekmogelijkheden heffen voor een deel de onevenwichtigheid op waartoe de lange ontstaansgeschiedenis had geleid. De behandeling van trefwoorden en citaten is bijvoorbeeld niet evenwichtig en uniform door het hele woordenboek heen: in de oudste periode werden allerlei woorden en betekenissen geweerd, terwijl de jongere delen juist zo compleet mogelijk probeerden te zijn. De citaten uit de eerste periode waren voornamelijk afkomstig uit werken van hooggeschatte literaire schrijvers, terwijl er in de latere periode juist naar werd gestreefd citaten uit zoveel mogelijk verschillende genres op te nemen. Nu het complete werk digitaal doorzoek-

baar is, zijn deze beperkingen minder problematisch: gebruikers kunnen ontbrekende trefwoorden en extra citaten vinden door binnen de hele woordenboektekst te zoeken.

De blijvende impact van het WNT

Het WNT is een enorme verrijking voor de Nederlandse taalgemeenschap. Om te beginnen biedt de wetenschappelijke beschrijving van de Nederlandse woordenschat tussen 1500 en 1976 een Nederlands taalmuseum, precies zoals Matthias de Vries voor ogen stond. Daarnaast diende het WNT als bron voor de moderne Nederlandse woordenboeken en voor de huidige, gemeenschappelijke spelling, en leidde het tot de oprichting van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (nu Instituut voor de Nederlandse Taal).

De beschrijving van de woordenschat is in het huidige tijdsgewricht bovendien belangrijker geworden dan ooit tevoren. Dankzij de massadigitalisering van het Nederlandstalige erfgoed krijgen steeds meer mensen oude Nederlandse teksten onder ogen. Die worden dus niet langer alleen gelezen door specialisten, maar ook door mensen met weinig kennis van het oudere Nederlands. Zonder het WNT als hulpmiddel zouden de teksten voor hen onbegrijpelijk en ontoegankelijk zijn. Wie op zoek is naar verloren tijden kan niet om het WNT heen.

Literatuur

- Bonth, Roland de, Dirk Geirnaert en Rob Tempelaars, *Matthias de Vries aan het woord. Uitgave ter gelegenheid van het Matthias de Vriesjaar 2020*. Schiedam, Scriptum, 2020
- Heyvaert, F., A. Moerdijk, M. Mooijaart, M. Smits en R. Tempelaars (red.), *Het grootste woordenboek ter wereld. Een kijkje achter de kolommen van het Woordenboek der Nederlandsche Taal (WNT)*. Den Haag, Sdu Uitgevers, 1998
- Moerdijk, A., *Handleiding bij het Woordenboek der Nederlandsche Taal (WNT)*. Den Haag, Sdu Uitgevers, 1994
- Sterkenburg, P.G.J. van, *Het Woordenboek der Nederlandsche Taal. Portret van een Taalmonument*. Den Haag, Sdu Uitgevers, 1992
- Sterkenburg, Piet van en Frieda Steurs, *Geen woord te veel. Geschiedenis van INL tot INT*. Schiedam, Scriptum, 2020

OVER DE AUTEURS

Pieta van Beek promoveerde op de *Opuscula Hebraea Graeca Latina et Gallica, prosaica et metrica* van Anna Maria van Schurman. Als Research Fellow bij Stellenbosch University en Research Associate bij de Universiteit Utrecht brengt ze het leven en werk van Anna Maria van Schurman in kaart, alsook van andere (geleerde) vrouwen. Samen met Annemarie van Niekerk publiceerde ze het vuistdikke *My Mother's Mother's Mother* (Zuid-Afrikaanse vrouwengeschriften in het Nederlands en Afrikaans).

Zie ook www.annamariavanschurman.org

261

Erik-Jan Bos, Erasmus School of Philosophy, Rotterdam, is een specialist op het gebied van Descartes en het Nederlandse cartesianisme. Hij is hoofdredacteur van de nieuwe Oxford U.P.-uitgave van de briefwisseling van Descartes en werkt mee aan de Nederlandse vertaling van de werken van Descartes bij Boom.

Dirk van Delft is emeritus hoogleraar Materieel erfgoed van de natuurwetenschappen en gastonderzoeker op het Instituut-Lorentz voor theoretische natuurkunde aan de Universiteit Leiden. Eerder was hij chef wetenschappen van *NRC Handelsblad* en directeur van Rijksmuseum Boerhaave.

Wim van den Doel is hoogleraar Algemene Geschiedenis aan de Universiteit Leiden en tevens als hoogleraar verbonden aan de TU Delft en de Erasmus Universiteit Rotterdam. Sedert 2021 is hij dean van de Leiden-Delft-Erasmus Universities alliantie. In zijn wetenschappelijk werk richt hij zich op de geschiedenis van Nederlands-Indië. Zijn meest recente boek is *Snouck. Het volkomen geleerdenleven van Christiaan Snouck Hurgronje* (Amsterdam, Prometheus, 2021).

Fokko Jan Dijksterhuis is verbonden aan de Universiteit Twente en is bijzonder hoogleraar Vroegmoderne kennisgeschiedenis aan de

Vrije Universiteit. Hij promoveerde in 1999 op een studie van de optica van Christiaan Huygens, *Lenses and Waves*. Sindsdien doet hij onderzoek naar vroegmoderne kennispraktijken, in het bijzonder in relatie tot de wiskundige wetenschappen, in publicaties over onder meer Stevin, Drebbel, Beeckman, Tschirnhaus, Lambert, alsmede Huygens. Recentelijk was hij teamleider in twee deelprojecten van het interdisciplinaire Global Knowledge Societies samenwerkingsproject.

Dirk Engberts was van 2004 tot 2017 hoogleraar Normatieve aspecten van de geneeskunde aan de Universiteit Leiden/LUMC. Hij is in het bijzonder geïnteresseerd in de raakvlakken van medische ethiek en gezondheidsrecht, zoals in het medische tuchtrecht, medisch-wetenschappelijk onderzoek met mensen, orgaandonatie en de thematiek van medische beslissingen rond het levenseinde.

Sjoerd van Faassen is geassocieerd onderzoeker bij RKD – Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis. Hij schreef onder meer met Hans Renders *Ik sta helemaal alleen. Theo van Doesburg 1883-1931* (De Bezige Bij, 2022), en met August Hans den Boef *Van De Stijl en Het Overzicht tot De Driehoek. Belgisch-Nederlandse netwerken in het modernistische interbellum* (2013).

Karwan Fatah-Black is docent sociale en economische geschiedenis aan de Universiteit Leiden. Zijn specialisme is de geschiedenis van de Atlantische wereld. Hij is lid van De Jonge Akademie van de KNAW.

Kuniko Forrer studeerde Nederlandse letterkunde in Leiden en vervolgens Geschiedenis van het boek en de boekhandel in Amsterdam. Sinds 2012 werkt zij bij het SieboldHuis.

Mariana Françaço is universitair hoofddocent Museumstudies aan de Faculteit der Archeologie, Universiteit Leiden. Haar onderzoek bevindt zich op het snijvlak van antropologie en geschiedenis en richt zich op de verzameling en circulatie van inheemse voorwerpen en kennis van Brazilië naar Europa, met speciale nadruk op de vroegmoderne tijd. Zij is PI van het ERC-project *BRASILIAE: Indigenous Knowledge in the Making of Science*.

Carl Haarnack studeerde politieke wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam. Hij is de oprichter van Buku – Bibliotheca Surinamica, een bibliotheek collectie van antieke boeken en prenten over Suriname. Haarnack schrijft voor het tijdschrift *Parbode*, de website www.buku.nl en publiceert regelmatig artikelen over de geschiedenis van Suriname en koloniaal erfgoed. Hij werkte als gastcurator aan de tentoonstelling *Slavernij Verbeeld* bij de Bijzondere Collecties van de UvA in 2013. In 2019-2020 was Haarnack als adviseur verbonden aan de Grote Suriname tentoonstelling in de Nieuwe Kerk in Amsterdam.

Ruurd Binnert Halbertsma is als conservator Griekenland en Rome verbonden aan het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden. Hij heeft veel gepubliceerd over de begintijd van de Nederlandse archeologie en over de vroege collectievorming van het Rijksmuseum van Oudheden. Centraal in dit onderzoek staat de figuur van Caspar Reuvs (1793-1835), die als hoogleraar Archeologie en directeur van het ‘archaeologisch cabinet’ het fundament heeft gelegd voor de moderne beoefening van archeologie als wetenschap.

Pancras C.W. Hogendoorn is als hoogleraar Pathologie aan de Universiteit Leiden verbonden. Hij is destijds verantwoordelijk geweest voor de inrichting en vormgeving van het nieuwe anatomisch museum in het LUMC. Hij is al lang geïnteresseerd in de geschiedenis van de geneeskunde en die van de Universiteit Leiden en is als zodanig lid van de Stichting Historische Commissie voor de Leidse universiteit en was lang lid van de raad van toezicht van Museum Boerhaave.

Rick Honings is neerlandicus en Scaligerhoogleraar aan de Universiteit Leiden. Zijn onderzoek richt zich vooral op de negentiende-eeuwse Nederlandse en de Nederlands-Indische literatuur. Momenteel werkt hij met een team aan het NWO Vidi-onderzoeksproject *Voicing the Colony. Travelers in the Dutch East Indies, 1800-1945*. Hij is hoofdredacteur van *Indische Letteren*.

Zie ook www.rickhonings.nl.

Els M. Jacobs is maritiem-historica en als curator-in-residence verbonden aan het Rotterdam Centre for Modern Maritime History van de Erasmus Universiteit en het Maritiem Museum Rotterdam. Zij is voorzitter van de Vrienden van de Universitaire Bibliotheken Leiden.

Marika Keblusek is boekhistorica en werkt als universitair docent bij de opleiding kunstgeschiedenis aan de Universiteit Leiden. Ze is gespecialiseerd in verzamelingen van de vroegmoderne tijd.

Dirk-Jan de Kooter promoveerde in 2018 op het ontstaan van het Nieuwe Testament van de Statenvertaling, waarvan hij inmiddels alle overwogen vertaalopties in kaart gebracht heeft. Verder werkte hij op het Meertens Instituut te Amsterdam mee aan een corpus van Bijbelvertalingen, waarmee taalontwikkeling geanalyseerd kan worden.

Anton van der Lem is historicus en was verbonden aan de Universiteitsbibliotheek Leiden als conservator oude drukken. Hij is o.a. de initiatiefnemer en eindredacteur van twee websites van de Universiteit Leiden over de Opstand in de Nederlanden: <https://dutchrevolt.leiden.edu> en over Johan Huizinga: <https://huizinga-online.nl>. In samenwerking met Leiden University Press verzorgde hij de nieuwe, geïllustreerde edities in het Nederlands en het Engels van Huizinga's *Herfsttij der Middeleeuwen*.

Mart (M.J.) van Lieburg studeerde geneeskunde en is emeritus hoogleraar Medische geschiedenis aan het Erasmus MC (Rotterdam 1986-2017), bibliothecaris van de Artsenfederatie KNMG (1989-heden) en directeur van het Trefpunt Medische Geschiedenis Nederland (2013-heden).

Kasper van Ommen is conservator Oude drukken en bibliotheek uitgever en coördinator van Het Scaliger Instituut van de Universitaire Bibliotheken Leiden. Hij publiceert regelmatig over de bijzondere collecties van de Universitaire Bibliotheken Leiden.

Anna-Luna Post promoveerde in 2020 met een proefschrift over de roem en geloofwaardigheid van Galileo Galilei. Haar interesse gaat uit naar het snijvlak van wetenschap, cultuur en samenleving. Ze is momenteel Niels Stensen fellow aan de University of Southern California in Los Angeles.

Hendrik Punt heeft zich naast zijn werk als oogchirurg vanaf de jaren tachtig beziggehouden met de medische geschiedenis van de Leidse faculteit. Hij promoveerde op de anatoom Bernard Siegfried Albinus (1697-1770). Onlangs verscheen zijn studie over de cartesi- aan Jahannes de Raey (1622-1702).

Nicoline van der Sijs is senior-onderzoeker bij het Instituut voor de Nederlandse Taal in Leiden en emeritus hoogleraar Historische taalkunde van het Nederlands aan de Radboud Universiteit. In het academisch jaar 2021-2022 bekleedt ze de Koning Willem-Alexander leerstoel voor Lage Landen-studies te Luik. Ze publiceerde tientallen boeken over de geschiedenis van het Nederlands, etymologie en lexicografie, en is oprichter van etymologiebank.nl.

Pieter Slaman is universiteitshistoricus aan de Universiteit Leiden. Hij schreef onder meer *Staat van de student* over de geschiedenis van studiefinanciering; *In de regel vrij* over een eeuw onderwijsbeleid en *De glazen toren* over de Leidse universiteit sinds 1970.

Gerda van Uffelen studeerde biologie in Leiden, specialiseerde zich in de botanie en werkte jarenlang als collectiebeheerder in de Hortus botanicus Leiden. Bij de aanleg van de nieuwe systeemtuin in de Hortus in 2005 begon ze zich te verdiepen in de manieren waarop de levende natuur in de loop van de eeuwen door de mens is geordend.

Wim Voermans is de leerstoelhouder Staatsrecht van de Universiteit Leiden. Zijn onderwijs en onderzoek richten zich zowel op het nationale als het vergelijkende staatsrecht en dan met name op de legitimiteit die grondwettelijke normen aan een politiek en rechtssysteem verlenen. Naast het geven van onderwijs en doen van onderzoek neemt hij soms ook deel aan het publieke debat over staatsrechtelijke en politieke kwesties.

Garrelt Verhoeven is boekhistoricus en werkt sinds 2020 als hoofdconservator van de Bijzondere Collecties bij de Universitaire Bibliotheken Leiden. Hij studeerde boekgeschiedenis aan de Universiteit Leiden en werkte nadien onder meer bij de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, de Universiteitsbibliotheek van de UvA in Amsterdam, de Universiteitsbibliotheek van de KU Leuven en bij erfgoedorganisatie Deventer Verhaal. Hij publiceert regelmatig over boekhistorische onderwerpen en schrijft een column in kunst- en antiekmagazine *Vind*.

Arnoud Vrolijk is *Interpres Legati Warneriani* en conservator Oosterse Handschriften & Oude Drukken bij de Universitaire Bibliotheken Leiden. Hij publiceert regelmatig over de geschiedenis van de Nederlandse oriëntalistiek en de Leidse oosterse collecties. Zijn meest recente monografie (samen met Richard van Leeuwen) is *The Thousand and One Nights and Orientalism in the Dutch Republic, 1700-1800. Antoine Galland, Ghisbert Cuper and Gilbert de Flines* (2019).

Jan Waszink doet onderzoek naar de vroegmoderne geschiedenis van het denken over tolerantie, secularisering en de verhouding tussen kerk en staat. Hij is verbonden aan het Historisch Instituut van de Academie van Wetenschappen in Warschau met een onderzoeksproject over de algemene geschiedenis van het tacitisme.